

tutulmalarını hesaplamak üzere icat edilmiş bir âletin kullanımını hakkındaki *er-Risâletü'l-muzafferiyye fi'l-^camel* ile (*eş-Saḫḫatü'l-cevzeheriyye*) müsikiye dair *Vaz'u'l-elhân ve Dâretü't-ıtarab* adlı eserleri de kaynaklarda zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfü'z-zunân, II, 1574, 1985; Hazrecî, *el-^cUḫūdü'l-lü'lü'yye*, Kahire 1329/1911, I, 204; *İzâhu'l-meknân*, I, 5; II, 503; *Hediyyetü'l-^cârifîn*, II, 112; Suter, *Die Mathematiker*, s. 139, 218; Brockelmann, *GAL*, I, 625; *Suppl.*, I, 866-867; Sarton, *Introduction*, II, 1000; Ziriklî, *el-A^clâm*, VI, 279; Kehhâle, *Mu^ccemü'l-mü^celli^cftn*, IX, 117, 118; Ullmann, *Die Medizin*, s. 340; a.m.f., *Die Natur und Geheimwissenschaften*, s. 342.

SÂMÎ ŞELHÜB

FÂRİSİ, Nasr b. Abdülazîz

(نصر بن عبدالعزيز القاسى)

Ebü'l-Hüseyn Nasr b. Abdilazîz
b. Ahmed el-Fârisî
(ö. 461/1069)

Kıraat âlimi.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Şîrazî nisbesiyle de anıldığına göre Şîraz'da doğduğu söylenebilir. Kıraat ilmine dair ilk dersleri Ali b. Ca'fer er-Râzî'den aldı. Daha sonra Bağdat'a giderek burada Ebû Ahmed el-Faradî, Ebü'l-Hasan es-Süsencirdî, Ebü'l-Hasan el-Hammâmî, Mansûr b. Muhammed b. Mansûr gibi hocalardan bu ilimde faydalandı. Bizzat kendisinden rivayet edildiğine göre Ebû Ali Hasan b. Muhammed el-Bağdâdî'nin (ö. 438/1047) *er-Ravza* adlı eserinde zikredilen bütün tarik ve rivayetlere uygun olarak Kur'an'ın tamamını bu kitapta adları bulunan hocalarından okuyup kıraat ilmindeki ihtisasını tamamladı. Bağdat'tan Mısır'a geçen Fârisî burada kıraat ilminin üstadı olarak seçkin yerini aldı; talebe yetiştirdi ve telifle meşgul oldu. Ebü'l-Kâsım Abdurrahman b. Fehhâm, Ebü'l-Kâsım Hilf b. İbrâhim b. Nehhâs ve Mürşid b. Yahyâ el-Medîni onun öğrencileri arasında yer aldılar.

Hadis ilmiyle de meşgul olduğu anlaşılan Fârisî, Ebü'l-Hüseyn b. Bişrân ve İbn Rezkuye'den hadis rivayet etmiş, kendisinden de Ahmed b. Yahyâ el-Cârüd el-Misrî, Rüzbe b. Mûsâ ve Muhammed b. Ahmed b. Hattâb er-Râzî rivayette bulunmuşlardır.

Fârisî'nin bilinen tek eseri *el-Câmî^c fi zikri kırâ'âtü'l-ḫurrâ'î'l-^caşere* olup

bir nüshası Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye'dedir (nr. 4425, vr. 141-148).

BİBLİYOGRAFYA :

Zehebî, *Ma^crifetü'l-ḫurrâ^c*, I, 422; İbnü'l-Cezerî, *en-Nesr*, I, 75; a.m.f., *Gâyetü'n-nihâye*, II, 336-337; *Keşfü'z-zunân*, I, 576; Süyûtî, *Hüsnu'l-muḫâḫara*, I, 494; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 722; Salâh Muhammed el-Hiyemî, *Fihrisü maḫtûḫâti Dâri'l-kütübi'z-Zâhiriyye*, Dimaşk 1403/1983, I, 348.

İBRAHİM ÇELİK

FARİZA

(bk. FİRDA).

FARK

(bk. FASIL).

FARK

(الفرق)

Allah ile kul arasında
madde perdesinin girmesi
veya sâlikin halkın
Hak'la var olduğunu bilmesi
anlamına gelen tasavvuf terimi.

Sözlükte "ayırarak, ayırt etmek; ayırt edici nitelik" anlamlarına gelen fark, furkân, firkat ve firâk kelimeleri tasavvufîta çeşitli mânalarda kullanılmıştır. Varlıkların Hak ile kul arasında perde oluşturması ve madde âleminin tesiri altında kalan kulun Allah'tan ayrı kalmasına fark-ı evvel, kulun, kendisini Hak'la hissetme haline (cem') ulaştıktan sonra yaratıkların Hak ile var olduklarını kavramasına ve birbirini perdelemeksizin çoklukta birliği, birlikte çokluğu görmesine fark-ı sâni denilir (*et-Ta^crifât*, "farq" md.; Tehânevî, II, 1130). Buna göre sâlikin tasavvufa intisap etmeden önceki hali fark-ı evveldir. "Maddenin etkisi altında bulunma" anlamına gelen bu hal içindeki insan Hak'tan uzaktır. Hak'a iman etmekle beraber daha çok maddî şeyler ve dürtülerin tesiri altındadır. Ebü'l-Hüseyn en-Nürî, "Hak'la olmak mâsivâdan ayrı olmaktır; mâsivâ ile olmak Hak'tan ayrı kalmaktır"; Cüneyd-i Bağdâdî, "Vecde gelip Hak'a yaklaşma hali cem', beşerî ve maddî varlıkta kalma hali farktır"; Ebû Bekir el-Vâsîfî, "Kulun rabbine bakması cem', nefesine bakması farktır" şeklindeki tarifleriyle bu hale işaret etmişlerdir (Serrâc, s. 284; Sülemî, s. 157, 166, 468).

Tasavvufa intisap etmenin gayesi fark haline son vermektir. Daha sonra sâlik

cem' haline ulaşır. Bu halde iken kesreti vahdette görür. Eşyanın varlığının farkedilmediği bu hal çok önemli olmakla beraber en yüce hal değildir. Bu hal geçtikten sonra sâlik yine bir fark haline döner ve bu ikinci hale fark-ı sâni denir. Bu halde sâlik varlıkları Hak'la kaim olarak görür. Hak'ı görmesi varlıkları görmesine, varlıkları görmesi Hak'ı görmesine engel olmaz. Bu haldeki sâlikin bütün söz ve davranışları şer'î hükümlere uygundur. Bu sebeple sâlik halkı irşad ehliyetine sahiptir. Süfîlerin çok önemli gördükleri fark-ı sâni, sâlikin ruhanî bir mi'raccadan sonra dinî görevleri eda edeceği zaman sahv* haline iade edilmesidir. Bu hal içindeki kul kendisini Hak'ın yönetiminde görür (Kuşeyrî, I, 209).

Mutasavvıflara göre aslî vatanı olan ruhlar (butûn) âleminden madde âlemine gelen insan burada gariptir. Ruh esas vatanından ayrı düştüğü için bu durumdan yakınmakta ve ilk vatanına dönme arzulamaktadır. Bu anlamda firkatın mukabili vuslattır. Tasavvuf edebiyatında firkat (hicran) ve vuslat terimleri daha çok bu mânada kullanılmıştır (Tehânevî, II, 1130).

Maddî kaygılar sebebiyle insanın huzursuz olmasına "tefrika", Hak'la olması sebebiyle kalben rahat ve ruhen huzurlu olması haline "cem'iyyet" denir. Zât-ı mutlakın ahadiyyet halinden vâhidîyyet mertebesinde sıfatlarla zuhur etmesine "fark-ı vâf", vâhidin çeşitli mertebelerde zuhur edip çokluk göstermesine "fark-ı cem'" adı verilir. Hak ile bâtili ayırt eden ayrıntılı bilgiye "furkan" denir (*et-Ta^crifât*, "furkân" md.). Mutasavvıflar Enfâl sûresinin 29. âyetinde geçen furkan kelimesini "hakki bâtildan ayıran ilâhî nur ve ilham" anlamında yorumlamışlardır.

İbnü'l-Arabî furkan terimine "tenzih", bunun mukabili olarak sözlükte "toplama" mânasına gelen kur'an terimine de tenzih ve teşbih kapsamak üzere "cem'" mânası vererek insanların Hak'ın yoluna sadece tenzih yoluyla davet edilme-yip hem tenzih hem de teşbih yoluyla davet edilmesi gerektiğini, dine davette furkanı esas alan Hz. Nûh başarılı olmazken kur'anı esas alan Hz. Muhammed'in başarılı olduğunu belirtir (*Fuḫûḫ*, s. 70). İbnü'l-Arabî'nin bu açıklamasına göre furkan Allah'ın nâsûtî ve lâhûtî yönlerinin ayrıldığı, kur'an ise böyle bir ayrımın söz konusu olmadığı mertebedir.